

RETNINGSLINJER FOR BEKJEMPELSE AV SKRAPESJUKE

med ny bekjempelsesstrategi for NOR 98

Retningslinjene tar ikke høyde for alle eventualiteter. Det vil dukke opp tilfeller hvor det ikke er opplagt hva som gjelder og hvor skjønn vil måtte utvises.

Utgitt 20. februar 2006

Sist endret 28. 06. 2007

INNHOLDSFORTEGNELSE	- Side –
Bakgrunn	- 3 -
Aktuelt regelverk	- 3 -
Vanlig prosedyre ved påvisning av Skrapesjuka	- 3 -
Epidemiologisk rapport	- 4 -
Skrapesjuka NOR-98	- 4 -
Fakta	- 4 -
Restriksjoner	- 5 -
Bekjempelsestiltak	- 5 -
Kontaktbesetninger	- 6 -
Opphevelse av restriksjoner	- 6 -
Kostnader	- 6 -
Klassisk skrapesjuka	- 6 -
Fakta	- 6 -
Restriksjoner	- 6 -
Bekjempelsestiltak	- 7 -
Rekruttering av nye dyr/sæd/embryo	- 8 -
Kontaktbesetninger	- 9 -
Andre restriksjonsbelagte besetninger	- 9 -
Opphevelse av restriksjoner	- 9 -
Vedlegg:	
Utkast til mal for epidemiologisk rapport	- 10 -
Mal for saneringstiltak – skrapesjuka	- 12 -

Bakgrunn

Retningslinjene er laget for å få bedre oversikt i hva som er gjeldene strategier for bekjempelse av skrapesjuka.

Iht forordning (EF) nr. 727/2007 åpnes det opp for flere alternative strategier for bekjempelse av atypisk skrapesyke. Det er opp til de enkelte land å velge strategi. Norge velger å følge den lempeligste strategien for atypisk skrapesyke, som er strategien Norge har jobbet for å få gjennomført i EU.

Retningslinjene er laget med utgangspunkt i:

- Forskrift om forebygging av, kontroll med og utryddelse av overførbare spongioforme encefalopatier (TSE), av 30.03.2004, der det spesielt tar høyde for hva som står i forordning (EF) nr. 727/2007 (endrer vedlegg VII i forordning 999/2001).
- Matloven §§22 og 31: Erstatning etter offentlige pålegg – informasjon til region- og distriktskontorene, rundskriv nr. 2005/9332
- Instruks om bekjempelse av visse A- og B-sykdommer, publisert internett 15.07.04
- Strategi for bekjempelse av skrapesjuka (scrapie), publisert intranett 26.04.04
- Mal for saneringstiltak – skrapesjuka, publisert 17.06.03

Aktuelt regelverk

- Matloven av 01.01.04
- Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer av 27.06.02
- Forskrift om instruks for A-, B-, og C-sjukdommer av 05.02.90
- Forskrift om fortegninger over sjukdommer som omfattes av matloven av 19.03.65
- Forskrift om forebygging av, kontroll med og utryddelse av overførbare spongioforme encefalopatier (TSE) av 30.03.2004
- Forskrift om transport og behandling av animalsk avfall, og anlegg som behandler animalsk avfall av 05.11.1999

Vanlig prosedyre ved påvisning av skrapesjuka:

Gjelder alle typer skrapesyke:

1. DK får beskjed om positiv prøve fra Veterinærinstituttet
2. DK gir besetningseier muntlige restriksjoner
3. DK varsler internt og eksternt.
4. DK utfører inspeksjon, informerer gårdbruker, påbegynner epidemiologisk rapport
5. DK fatter vedtak om restriksjoner og informerer slakteri

Gjelder kun klassisk skrapesjuka:

6. RK varsler om nedslakting
7. RK fatter vedtak om nedslakting av besetningen og forhåndsvarsler samtidig vedtak om saneringstiltak.
8. DK utarbeider plan for sanering.

9. RK godkjenner saneringsplanen.
10. RK fatter vedtak om sanering.

Epidemiologisk rapport

En epidemiologisk rapport skal minst inneholde følgende:

Identifisering av alle andre drøvtyggere, enn sauer og geiter, som oppholder seg i driftsenheten

Identifisering, i den grad de kan identifiseres, foreldrene til, alle embryoer, egg og siste avkom av det positive dyret

Identifisering av alle andre sauer og geiter i driftsenheten

Identifisering av sykdommens mulige opprinnelse og andre driftsenheter der det finnes dyr, embryoer eller egg som kan være angrepet av TSE-agensen eller eksponert for samme fôr eller kontamineringskilde

Identifisering av forflytning av fôr eller annet materiale som kan være kontaminert, eller enhver annen form for overføring som kan ha gjort at BSE-agensen er blitt overført til eller fra den berørte driftsenheten

Se vedlagt utkast til mal for epidemiologisk rapport.

Det arbeides med mal for epidemiologisk rapport ved NOR 98

SKRAPESYKE NOR 98

Fakta

Skrapesjuka NOR98 er en atypisk form for skrapesjuka. Skrapesjuka NOR98 skiller seg fra klassisk skrapesjuka ved at symptomene fortrinnsvis er knyttet til bevegelsesapparatet, og at det hovedsakelig er eldre sauer som rammes.

Se internettsidene til Veterinærinstituttet for ytterligere fakta vedrørende skrapesjuka.

Restriksjoner

Ved påvisning av atypisk skrapesjuka NOR 98 skal besetningen båndlegges iht. forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer § 18. Restriksjonene skal vare i to år og omfatte forbud mot salg av småfe og avlsprodukter av småfe, samt krav om økt testing mhp TSE. Det kan ikke føres dyr ut av besetningen uten tillatelse fra Distriktskontoret. Det er Distriktskontoret som må varsle slakterier om at det kommer dyr fra besetninger pålagt restriksjoner for skrapesyke.

Bekjempelsestiltak

Positive flokker skal følges opp med økt prøvetaking i to år, dvs at i denne perioden skal alt småfe som selvdør eller blir avlivet uten å være ment til humant konsum (fallen stock) samt alle normalslaktede dyr testes for TSE. Dette gjelder dyr eldre enn 18 måneder.

Det er ikke tillatt å selge småfe eller avlsprodukter av småfe fra besetningen i denne perioden.

Alt småfe i besetningen skal være identifisert, ivaretas i forskrift av 30. november 2005 nr. 1356 om merking, registrering og rapportering av småfe.

Besetningen kan sendes på fellesbeite.

Det er ikke lenger krav om at noe småfe skal avlives i forbindelse med bekjempelse av Nor98. Det er ikke noe nytt at dyr fra positive flokker blir sendt til slakt, men nå åpnes det opp for at alle dyrene i flokken, uavhengig av genotype, kan sendes til slakt dersom de oppfyller øvrig regelverk.

Tillegg for sau:

Angående genotyping anses denne informasjon som så viktig at det fortsatt skal tas blodprøver av sauer fra positive besetninger. Dette får imidlertid ikke forvaltningsmessige konsekvenser og gjøres kun for å innente mer kunnskap om Nor98. Geiter genotypes ikke.

Følgende sauer i positive flokker genotypes:

Besetningsstørrelse (antall sau > 12 måneder)	Antall prøver
1 – 40	alle
41-60	40
61-120	60
121-230	80
>230	80

Kontaktbesetninger

Det vil kun i helt spesielle tilfeller være aktuelt å definere besetninger som kontaktbesetninger og gjøre tiltak ovenfor slike besetninger. Tiltakene rettet mot eventuelle kontaktbesetninger vil i så fall bli som for primærbesetningen.

Opphevelse av restriksjoner

Alle restriksjoner oppheves etter 2 år med mindre det avdekkes nye forhold som tilsier noe annet.

Kostnader

Iht. tidligere bekjempelsesstrategi ble analysekostnadene vedrørende genotyping erstattet av Statens Landbruksforvaltning. Denne erstatningsordningen dekker ikke den nye strategi siden genotypingen ikke lenger er nødvendig for å bekjempe sykdommen.

Utgiftene vil imidlertid bli redusert i forhold til dagens regime, da det nå kun vil være genotyping av et visst antall dyr i kasus-besetningen og ingen oppfølgende genotyping ved rekruttering av nye dyr.

Analysekostnader forbundet med TSE-testing dekkes av Mattilsynet.

KLASSISK SKRAPESJUKE

Fakta

Skrapesjuka er en dødelig, smittsom sykdom i sentralnervesystemet hos sau og geit. Sykdommen har flere fellestrekk med andre sykdommer hos dyr (kugalskap) og hos menneske (Creuzfeld Jakob's sykdom.)

Skrapesjuka har eksistert i ca. 250 år i Europa. Skrapesjuka ble første gang påvist hos norske dyr i 1981. I 1996 var det en topp med 32 utbrudd. I sammenheng med dette ble det dette året, i tillegg til de 32 buskapene med utbrudd av sykdommen, slakta ned flere hundre kontaktbuskaper i Rogaland og Hordaland.

Etter 1997 har det vært et omfattende overvåkings- og kontrollprogram mot skrapesjuka.

Se internettsidene til Veterinærinstituttet for ytterligere fakta vedr. skrapesjuka.

Norge må følge internasjonale forpliktelser i bekjempelsen av skrapesjuka. Mattilsynets nasjonale målsetning er å utrydde sykdommen. Ved påvisning av klassisk skrapesjuka benytter vi oss av "stamping out" med en omfattende sanering, istedenfor å benytte oss av et omfattende avlsprogram.

Restriksjoner

Ved påvisning av klassisk skrapesjuka skal besetningen båndlegges iht. Forskrift om bekjempelse av dyresykdommer § 18.

Alle sauer over 12 mnd. som avlives må genotypes og testes, se link til "Innsendelseskjema for genotypetesting" og "Praktisk veiledning – PrP-genotyping flokk."

Veterinærinstituttet ønsker at alle dyr i flokker som er påkrevd avlivet skal genotypes før de avlives. Dette for at Veterinærinstituttet etterpå kan velge ut aktuelle dyr yngre enn 12 måneder som bør testes for skrapesjuka.

Kostnadene ved dette avtales med Veterinærinstituttet på forhånd.

Bekjempelsestiltak

I henhold til Forskrift om forebygging av, kontroll med og utryddelse av overførbare spongioforme encefalopatier (TSE), av 30.03.2004, Forordning 1492/2004 så skal: alt småfe samt deres avlsprodukter (embryo og egg) i primærbesetningen avlives og destrueres.

Avliving og destruksjon av alt småfe i besetningen samt:

- foreldre, embryo, egg og til positive dyr
- alle avkom og helsøsken til positive søyer, og
- første avkom til positive hanndyr

som er solgt ut av besetningen.

Destruksjonen skal utføres i henhold til Biproduktforordning nr. 1774/2002 artikkel 4 nr. 2 bokstav a) b) og c). Inntil biproduktforordningen er implementert i norsk lovverk, gjelder *Forskrift om transport og behandling av animalsk avfall, og anlegg som behandler animalsk avfall*. Dyr som avlives iht. disse retningslinjer er å betegne som høyrisikoavfall, og skal destrueres i samsvar med denne forskriften.

Omfattende saneringstiltak

Mattilsynet (Statens Dyrehelsetilsyn) har gjennom flere år gjennomført bekjempelsen av skrapesjuka gjennom nedslakting av smittet besetning og gjennom omfattende saneringstiltak i bygninger og på eiendom der de smittede dyra har oppholdt seg.

Vedlagt følger saneringsmal ved utbrudd av skrapesjuka utarbeidet av Mattilsynet. Malen skal brukes aktivt av distriktskontorene ved utarbeidelse av saneringsplan for besetning med utbrudd av klassisk skrapesjuka. Saneringsplanen sendes deretter til regionkontoret for kvalitetssikring og godkjenning. Godkjenning av saneringsplanen vil skje ved at regionkontoret fatter vedtak om sanering på grunnlag av distriktskontorets utkast til saneringsplan.

Mal for saneringstiltak er å oppfatte som veiledende og tiltakene må alltid tilpasses de lokale forhold. Malen vil likevel sette en ramme for omfanget av tiltak slik at disse står i forhold til det resultatet man kan forvente å oppnå. For å være realistisk må en bare akseptere at smittestoffet ikke lar seg fjerne 100 % på alle tenkelige plasser. Sannsynligheten for at det etter vanlig mekanisk rengjøring, anbefalt desinfeksjon og pålagt romhvile skal finnes store nok konsentrasjoner av agens til å fremkalle sjukdom, må vel også vurderes som liten.

I forbindelse med vedtak om sanering, bør følgende tekst stå:

"Det kan søkes om erstatning for tap i forbindelse med gjennomføring av offentlig pålegg og restriksjoner. Søker oppfordres til å ta kontakt med fylkesmannen så raskt som mulig etter at pålegget er mottatt. Erstatningsreglene finnes i lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven) §§ 22 og 31 samt forskrift 31. juli 2004 nr. 1131 om erstatning

etter offentlig pålegg og restriksjoner i plante- og husdyrproduksjon, med tilhørende rundskriv. Søknadsfristen er 6 mnd etter at pålagte eller frivillige tiltak er gjennomført. Dokumentasjon over tap og annen nødvendig dokumentasjon skal vedlegges søknadsskjema og sendes fylkesmannen for behandling. Mer informasjon om ordningen og søknadsskjema kan fås på hjemmesidene til Statens landbruksforvaltning: www.landbruksdirektoratet.no under 'Areal og miljø' og hos fylkesmannen, evt. landbruksforvaltningen i kommunen."

I enkelte tilfeller er det smittemessig forsvarlig å gi pålegg om at bygninger og lignende kles inn med nytt materiale/vaskes, desinfiseres eller males el. l. i stedet for at de rives. Det kan imidlertid fra parten sin side være ønskelig at bygningsmassen rives slik at en får mulighet til å bygge nytt. Dersom begge alternativene er smittemessig forsvarlig, kan et vedtak utformes som to alternative løsninger. Det må i et slikt tilfelle fremgå tydelig at det kun er kostnadene ved det tiltaket som Mattilsynet mener er tilstrekkelig for å bekjempe smitten som dekkes.

For eksempel dersom det ut fra smittehensyn er tilstrekkelig å gjennomføre de bygningsmessige tiltak som nevnt i punkt 3 i vedlegget til "Mal for saneringstiltak", kan parten likevel i vedtaket gis anledning til å velge å rive bygningsmassen. Det må imidlertid gjøres klart og tydelig at når det gjelder erstatning vil parten ikke kunne kreve et beløp høyere enn det ville medført av kostnader å gjennomføre sanering innen rammen av den eksisterende bygningsmasse.

Grunnlaget for fylkesmannens erstatningsfastsettelse er den utarbeidede saneringsplanen. En saneringsplan/vedtak med pålegg om tiltak må altså også ta høyde for de tiltak som skal være utført dersom ikke rivning av bygningsmassen finner sted. En ordning der et vedtak åpner for alternative løsninger forutsetter videre at Fylkesmannen kommer inn i saksbehandlingen så snart en saneringsplan eller pålegg om tiltak foreligger, slik at forholdene omkring erstatningsfastsettelsen blir klargjort før tiltak i driftsbygninger i gangsettes. Det er viktig at det gis god veiledning om at parten må ta kontakt med Fylkesmannen på et tidligst mulig tidspunkt.

Det er svært viktig at vedtaket er formulert slik at det er fullstendig klart hvilke tiltak som pålegges gjennomført.

Se vedlagt mal for sanering.

Rekruttering av nye dyr

Ved rekruttering av nye dyr skal det kun settes inn avlsværer med genotype ARR/ARR eller søyer med minst ett ARR-allel og uten VRQ-allel. Det stilles samme krav til donorenes genotyper ved bruk av sæd og embryo i besetningen.

Kontaktbesetninger

Kontaktbesetninger som får samme bekjempelsestiltak som primærbesetning:

1. opprinnelsesbesetninger for småfe som utvikler skrapesjuka i annen besetning dersom det er sannsynlig at smitten ble introdusert med det overførte dyret
2. besetninger som har rekruttert mange dyr (ca 30-40%) fra besetning der skrapesjuka er påvist
3. besetninger som blir vurdert å være i samme epidemiologiske enhet som besetning der skrapesjuka er påvist (dvs tettere kontakt enn feks felles bruk av værer)

Kontaktbesetninger som får restriksjoner iht forskrift 27.06.02 om bekjempelse av dyresykdommer §18, inkludert forbud mot deltagelse fellesbeite.

- besetninger som har, eller siste 10 år har hatt oppstallet hunddyr fra besetning hvor det senere er påvist skrapesjuka, og som har hatt dette dyret oppstallet minst en lammingssesong.

Alle dyr over 18 mnd som blir slaktet, avlivet eller som selvdør i restriksjonsperioden skal prøvetas.

Veterinærinstituttet har laget en egen rubrikk ("Restriksjoner skrapesjuka") på etikettene som skal krysses av ved innsendelse.

Andre restriksjonsbelagte besetninger

Kontaktbesetninger som får restriksjoner iht. forskrift 27.06.02 om bekjempelse av dyresykdommer §18, men ikke forbud mot deltagelse fellesbeite

- feks besetning som har kjøpt vær fra primærbesetning, eller har hatt kontakt gjennom værring med denne.

Opphevelse av restriksjoner

Iht. Forskrift om bekjempelse av dyresykdommer §23 skal alle rom hvor småfe har vært oppstallet stå tomme i 3 år etter at saneringsplanen (påbudte bekjempelsestiltak) er gjennomført, alle restriksjoner skal deretter oppheves.

UTKAST TIL MAL FOR EPIDEMIOLOGISK RAPPORT, PÅVISNING AV SCRAPIE:

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Navn
Adresse
Produsentnr:
Telefon:

Opplysninger om sykt dyr:

Anamnese:

Identifisering av alle andre drøvtyggere, enn sauer og geiter, som oppholder seg i driftsenheten

Identifisering, i den grad de kan identifiseres, foreldrene til, alle embryoer, egg og siste avkom av det positive dyret

Identifisering av alle andre sauer og geiter i driftsenheten

Identifisering av sykdommens mulige opprinnelse og andre driftsenheter der det finnes dyr, embryoer eller egg som kan være angrepet av TSE-agensen eller eksponert for samme fôr eller kontamineringskilde

Identifisering av forflytning av fôr eller annet materiale som kan være kontaminert, eller enhver annen form for overføring som kan ha gjort at BSE-agensen er blitt overført til eller fra den berørte driftsenheten,

Beitefellesskap siste 10 år:

Tilgrensende naboeiendommer:(Besetninger med sauer er understreket)

Avlssamarbeide siste 10 år:

Dyr innkjøpt/oppstallet i besetningen siste 10 år:

Andre former for nær kontakt:

Andre, indirekte kontakter med sauemiljø:

Dyr solgt/levert fra besetningen siste 10 år:

Mulige smittekilder:

Oppsummering:

MAL - Saneringstiltak ved utbrudd av skrapesjuka

1. Innledning:

Saneringstiltakene bygger for det meste på erfaringer fra Island, men tar også hensyn til erfaringer fra mange år med bekjempelse av skrapesjuka i Norge og vil alltid være et kompromiss mellom fag og økonomi.

Smittestoffet ved skrapesjuka, scrapie prionprotein, er svært resistent for fysisk og kjemisk påvirkning. Klassisk skrapesjuka kan forekomme i svært lang tid i smittede besetninger dersom det ikke iverksettes tiltak for å bekjempe sjukdommen. Den største konsentrasjonen av smittestoff finnes i sauefjøset og i gjødselkjelleren (fosterhinner, fostervann,). Utendørs vil vind og vær gjøre sitt til at smittestoffet blir vasket bort. Tidsaspektet i seg selv regner en med virker i positiv retning når det gjelder smittereduksjon. Det har vært operert med ei grense på 5 år. Etter 5 års brakklegging har man gått ut fra at eng og beiter er smittefrie. Fra Island rapporteres det om en reinfeksjonsgrad på 5 % etter sanering, og i flertallet av disse har man funnet mer sannsynlige smitteveier enn reinfeksjon på grunn av persisterende beitesmitte. For optimal ressursbruk må man derfor konsentrere saneringsarbeidet mot sauefjøs, gjødselkjeller og sterkt belastet innmark og legge mindre vekt på sanering av beiter og utmark.

2. Vask, desinfeksjon, overflatebehandling

a) **Vask:** Høytrykksspyling med trykk på minst 120 bar, evt. tilsatt vaskemiddel.

b) **Desinfeksjon:** Veterinærinstituttet viser til OIE "Ad hoc Group on BSE" som beskriver desinfeksjon med 2 % natriumhypoklorittløsning i en time ved 20_C som fullstendig effektivt mot skrapesjukaagens. **Natriumhypokloritt må brukes på alle aktuelle flater og utstyr som tåler dette. På stein eller betong skal det benyttes 6 % løsning.** Stoffet er sterkt korroderende og for øvrig svært ubehagelig å arbeide med. På korroderende materiale kan en vurdere å bruke Virkon® S (3 %) etter grundig vask. Sannsynligheten for at det etter grundig mekanisk rengjøring, desinfeksjon og pålagt romhvile skal finnes store nok konsentrasjoner av agens til å fremkalle sjukdom, vurderes som liten..

Bruk verneutstyr!

c) **Maling:** To strøk epoxymaling på tre eller murmaling på betong.

(V = VASK, D = DESINFEKSJON, M = MALING, F = FLAMBERING)

3. Bygninger:

Ved sanering av sauehus kommer en ofte opp i problemstillingen: Vil det lønne seg å sanere bygningen eller vil det være mer funksjonelt/ lønnsomt å rive bygningen for så å føre opp et nytt hus?

Som hovedregel skal man gjennomføre sanering innen rammen av eksisterende

bygningssmasse. Man skal ha svært tungtveiende grunner for å pålegge rivning av bygninger. Et rivningsvedtak skal alltid klareres med Regionkontoret på forhånd.

Dersom en har vurdert bygningene som gode nok til å tåle sanering, skal disse tiltakene settes i verk:

a) Oppholdsrom for sau:

- **I alle rom der det har vært oppstallet sauer skal tak, vegger og golv V/D.**
- **All innredning av tre skal demonteres og brennes. Gjødseletriser av strekkmetall demonteres og graves ned. Annen innredning av metall skal V/D/M dersom overflaten er noenlunde glatt.**
- **Bærere under gjødseletriser:** Dragere av metall V/D/M. Dragere av tre V/D og tildekkes med plast. Det er med denne behandlingen ingen grunn til å fjerne dragerne av smittemessige hensyn.
- **Vegger - dersom de har glatt overflate: V/D, Males opp til 1,20 m over golvnivå.** Dersom sauene går på talle må en legge til 50 cm til de 1,20 m. Står sauene i oppbygde binger regnes 1,20 m fra sauenes golvnivå.
- **Husk å ta med dører og dørkarmer!**
- **Drikkekar skiftes dersom de ikke har glatt overflate, ellers demontering, V/D og remontering.** (som regel må de skiftes)
- **Vifter og ventiler renses / støvsuges/ vaskes og desinfiseres** (V/D kan gjøres med klut). I verste fall demontering. Utskifting kan vurderes.
- **Golv av tre eller betong V/D/M (eller annen overflatebehandling)**
- **Rusk og rask brennes eller graves ned.**

b) Tilstøtende rom (fôrrom, kontor og lignende):

- **Rusk og rask brennes/ graves ned. Gjenstander av verdi fjernes fra driftsbygning. Tak, vegger og golv V/D.**
- **Golv i sterkt trafikkert område vurderes overflatebehandlet.**

c) Gjødselekjeller/ gjødsele:

- **All gjødsele skal kjøres ut og graves ned. Alternativt pløyes dypt ned (under harve-dybde).**
- **Tak, vegger og golv V/D evt. flamberes. Sår og sprekker utbedres før evt.**

overflatebehandling. Veggene kan evt. sementvaskes.

d) Utvendig:

- **Vegger av tre der sauene har gått inntil skal V/D og evt. overflatebehandles opp til 1,20 m over bakkenivå.**
- **Husmurer der sauene har gått inntil skal V/D evt. F. Man kan vurdere om muren skal sementvaskes eller males opp til 1,20 m.**

Dersom murer har jevn overflate og eventuelle sprekker er utbedret, skulle det ikke være nødvendig å male disse etter vask og desinfeksjon, evt. flambering.

e) Fôrlager

- **Alt stråfôr skal brennes / graves ned.**
- **Silo skal V/D/M innvendig.**
- **Området rundt nedkast til silo V/D/M.**
- **Lagerplass for høy må behandles strengt. V/D og impregnering av treverket med egnet middel.**

Man kan ikke utelukke at høymidd (og dermed også andre invertebrater) kan fungere som vektorer. Slik vi ser det bør lagerplass for høy behandles strengt slik som det er skissert i saneringsplanen. Når det gjelder kledning av åpne låver vil dette oftest bli for tett. **Det anbefales derfor i stedet grundig vask og desinfeksjon og deretter evt. impregnering av treverket med egnet middel.**

4. Redskaper:

- **All redskap med hard, glatt overflate V/D og evt. M.**

Eksempelvis traktorskuffe brukt til gjødselkjøring, silograbb og lignende. Trebunn i traktortilhenger brukt til transport av sau, gjødsel og lignende bør ofte skiftes. Ikke glem biltilhenger eller varebil brukt til sauetransport.

NB! Husk natriumhypokloritts korroderende effekt. Grundig mekanisk rengjøring kombinert med deinfeksjon med Virkon gir en generell smittereduksjon.

5. Utstyr:

Gjenstander som har vært i tett kontakt med sau og ikke lar seg desinfisere tilfredsstillende, kan representere en reell smittefare. Slikt utstyr skal derfor kastes.

- Klaver, bjeller, smokker, bøtter, sauesakser, makkpistoler, termometer, merketenger, diverse småredskap, diverse medisinrester. (Uåpnede medisinflasker/pakninger kan nyttes dersom de lar seg rengjøre og desinfisere på overflaten.)

- Diverse klær og sko som har vært mye brukt i sauehuset kastes.

- Håndklippemaskin kastes.

- **Elektrisk klippemaskin:** På klippemaskin som henges i taket kasseres hånddel m/ slange, resten **V/D**.

- Utstyr i tilstøtende rom bør vurderes mildere.

Eier setter opp en slik liste som gjennomgås med distriktskontoret i etterkant. Det bør føres 2 lister, en liste over materiell som skal kastes og en liste over utstyr/matereieell som skal vaskes og desinfiseres. Dette er en god måte å få oversikt på og vil sikre lik behandling. Medisiner leveres til apotek for destruksjon.

6. Innmark:

Innmark der det har beita sau eller vært gjødsla med sauegjødsl, skal pløyes og såes i.

Første avling etter pløying skal ikke brukes til sau.

Det har til nå vært praktisert at første avling etter pløying kan brukast til storfe på garden. Det har også etter søknad vært gitt løyve til salg av rundballer til gardsbruk som ikke holder småfe.

Når det gjelder innmark som ikke lar seg pløye, vurderes den beste løsningen å være brakklegging i fem år. Grasveksten vil danne et nytt torvlag og meitemarken vil arbeide med jorda. Alternativt brenning og såing.

7. Kulturbeite

Som innmark.

8. Utmarksbeite

Her må en vurdere graden av belastning. Ved liten belastning (få dyr i forhold til arealet) er det tilstrekkelig at beitet ikke nyttes til småfe den tiden det ikke skal være småfe på garden. Ved tettere beiting kan en **vurdere brenning av lyng og einer**. Trestammer med mye ulldotter på forteller at sauen har klødd seg. Disse bør **brennes**. Framstående steiner som bærer merke etter kløing/skrubbing, **F**. Det samme gjelder støttetag til lysmaster.

9. Bruk av beiteområder i brakkleggingsperioden

Beiteområder der det ikke skal settes inn tiltak eller der tiltak er utførte, kan nyttes som beite til

eget storfe. Utleie av slike beiteområder til besetninger som ikke har småfe, kan vurderes etter særskilt søknad jfr. *Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer § 23*. Forutsetningen må her være at dyra ikke kommer i kontakt med områder, hus, redskap der det skal utføres saneringstiltak og disse tiltakene ikke er utført.

10. Veger/gårdsplass

Her må en også vurdere graden av belastning. Dersom sauene har gått i tunet kan dette **gruses**. I helt spesiell tilfelle kan det være aktuelt å **asfaltere** her. Ellers grusing på de mest sauetrafikkerte vegene i nærheten av husene. Når det gjelder grusdybde, vil dette avhenge av hvor jevnt underlag det er. På jevn veg vil en kanskje kunne klare seg med 7 cm dybde, mens en på ujevn veg eller belastet gårdsplass må opp i vel 10-15 cm.

11. Liggeplasser

Flere alternativ; **F**, **dekkes med grener** slik at sauene ikke kommer til eller gjerdes inn i en periode. I helt spesielle tilfeller kan de **snus med gravemaskin**.

12. Andre utsatte plasser

Utenfor gjødselportene/døra til gjødselkjelleren og utenfor døra/dørene til sauehuset kan det være opphopning av smittestoff. Tiltak vil være å **fjerne infisert overflatemateriale og fylle på masse/grus**.

13. Gjerder

Det har tidligere vært foreslått fjerning av sterkt belastet nettinggjerde av dårlig kvalitet. Med belastet mener en i denne sammenheng f.eks. gjerder mellom innmark og utmark der det er tydelig å se at gjerdet buler ut og mye ull henger igjen.

Gården skal som minimum ikke brukes av småfe på tre år. Under praktiske forhold dreier det seg som regel om minst fire år. I løpet av denne tiden står gjerdene utsatt for vær og vind. Dersom et ellers godt gjerde av nyere dato, der det sitter igjen noe ull, etter tre år fremdeles har store nok konsentrasjonen av agens til å fremkalle sykdom, må vi som før nevnt innse at mulighetene for å bekjempe denne sykdommen er nokså begrenset. Vi viser igjen til erfaringer fra Island som vi ellers bygger våre saneringstiltak på, der en ikke utfører tiltak i forbindelse med gjerder.

· Avbarka og kløvde trykkimpregnerte stolper med relativt rett, glatt overflate er gode nok.

· Påkjente grunder av tre skal skiftes.

· Steingjerde der det er tydelig at sauene har lagt seg inntil, skal **D** eventuelt **F**. Det kan også være aktuelt å sette et elektrisk gjerde 1-2 meter fra steingjerde, særlig dersom det er langt.

Oppfølging

Oppfølgingen av saneringsarbeidet er tidkrevende. Det bør skrives en fremdriftsplan over saneringsarbeidet, dette til hjelp både for bonden og for den som skal følge opp planen. Det anbefales at det utføres minst en inspeksjon hvert halvår. Bonden bør få kopi av tilsynsrapporten der det skal skrives hva som er gjort siden sist inspeksjon og hva som gjenstår. Fremdriftsplanen bør oppdateres etter hver inspeksjon.